

Enric Massó: l'home

Miquel Arimany

Enric Massó i Urgellès era d'ascendència riudomenca de part de pare i de mare, car el seu pare, Josep Mª Massó i Simó, fou l'hereu de «cal Secalló» i va casar-se amb una noia de Riudoms mateix, Mª Lluïsa Urgellès Vallvé. Ell, però, nasqué a Barcelona, el 12 de febrer de 1914, al carrer de València, prop del començament de l'esquerra de l'Eixample. Hi visqué, però, pocs anys, en aquest punt del naixement, car aviat els seus pares varen traslladar-se a la barriada de Collblanc, a tocar del poble veí de l'Hospitalet, just quan ell tenia cinc anys, cosa que fou providencial per a la seva formació i pel que la seva dèria representa i pugui representar per Catalunya. Perquè allí, a l'escola on li tocà d'anar, hi cresqué des de pàrvuls amb en Josep Janés i Olivé, el qui de gran va convertir-se en l'editor de més empena, sensibilitat i capacitat innovadora que ha tingut el país (tant si sota aquest nom voleu considerar-hi Catalunya o Espanya o hispano-amèrica fins i tot). No mancant tampoc d'empena i un precoc i indeclinable afany per a l'expressió i divulgació literària el pàrvul Enric Massó, amb la seva coincidència des de la més tendra edat amb Josep Janés, van estimulant-se mútuament i que continuament portaren ja a terme empreses de redacció i edició de revistes escolars, que són ja premonició de l'activitat futura d'aquestes dues figures de la cultura catalana.

Resultat d'aquell mutu estimul, foren doncs una sèrie de revistes elaborades l'una darrera l'altra pels dos infants, la primera d'elles suposem que escrita a mà i copiada també a mà per altres infants a qui havien encomanat si no la creativitat, sí l'afany i l'entusiasme per participar en una activitat sobretot a terme totalment fora del corrent (considerau sobretot l'època) pels alumnes d'unes classes encara poc avançades d'un col·legi.

¿Cal dir que, naturalment, entre el moment de passar a ésser alumnes del col·legi i el moment que ja podien començar a escriure un text en català, havien après de llegir i d'escriure i pel que es refereix al fet que aquesta escriptura fossin aptes per a fer-la en català, es devia a l'aprenentatge que, com tanta de gent culta de la nostra terra, varen fer com a autodidactes que en aquest aspecte eren, amb la lectura d'*En Patufet*? Iniciativa que van completar amb un aprenentatge de la normativa del català esperonats per la també providencial coincidència amb aquests dos alumnes excepcionals —en Janés sempre primer de la classe, en Massó sempre el segon— d'un mestre que observada la bona disposició i facultats d'ambdós, els hi esperonà: el senyor Frederic Bosch.

Potser fou pel fet d'haver après de llegir el català amb la lectura d'*En Patufet*, que la primera revista que redactaren i de la qual hem dit que d'altres alumnes treien còpies manuscrites, la intitolaren *En Pardalet*.

Quan a ideari, des d'aquesta revista de la qual en

Janés i en Massó duïen la responsabilitat als set anys d'aquell i sis d'aquest fins a les posteriors que dugueren a terme, el mateix Enric Massó ha escrit: «El romanticisme havia de constituir el llevat de la nostra primera formació intel·lectual».

Revistes posteriors, degudes a la iniciativa d'en Janés en quasi totes elles secundat per Enric Massó, o sigui dels mateixos quasi ja no infants, quasi ja adolescents i per a les últimes adolescents ja, publicades entre el 1926 i el 1929 o sigui entre els dotze i els quinze anys d'en Massó, foren «Cucut», «Joventut», «El Porró», «Els Infants», «Branca d'Oliviera», «Nostra Terra» i «La veu de la pàtria». A «Cucut», encara de caire infantil, i a «Joventut», figuren tots dos com a directores. En d'altres director l'un i secretari l'altre. «Branques d'olivera» és fruit de l'activitat d'una associació fundada per Janés d'amor a la natura, de la qual Enric Massó fou president, segons narra ell mateix en un article no publicat «En Janés i jo, d'infants», que és un comentari crític a la biografia de Josep Janés i Olivé de Joan Rius i Vila.

Remarquem que en un número de «Joventut» on parlen de la seva finalitat s'indica «perquè la joventut catalana pugui tenir un llibre per la seva delectança». Això, al nostre entendre vol dir que tenien ja aquests dos adolescents, el propòsit d'editar no solament revistes sinó també llibres. Propòsit, si ho fou, que, però, no es dugué a terme. Com també en el número dos s'hi anuncia, més concretament, la publicació futura d'una obra d'Enric Massó intitolada «Aventures de n'Eladi Borda», de la qual però no ens consta enlloc l'aparició.

Si les primeres revistes sortiren de la iniciativa dels infants d'un col·legi, d'altres ho foren com una col·laboració dels incipients intel·lectuals o lletraferits del barri. La darrera d'aquest tipus fou «La veu de la pàtria», duta endavant per Janés i Massó i dos col·laboradors més, figurant tots quatre com un equip de direcció. Revista més de combat i de cara enfora, s'autoproclamava «defensor de les llibertats» encara que aquesta defensa era pacífica com diu Jacqueline Hurlley, biògrafa d'en Josep Janés i Olivé, car hi afirmen que: «Les nostres armes són la ploma i el paper; dues armes nobles que feren més, però, que l'espasa i la daga».

Posteriorment, Janés, sota els auspicis de la parròquia, i més de cara enfora encara, publicà «Bandera» (que feu la primera aparició a finals de l'any 30 o inicis del 31), una altra revista on junt amb d'altres hi col·laborà l'Enric Massó, que seguí a Janés encara quan aquest s'incorporà a la redacció del «Diari Mercantil».

Independentment d'aquestes col·laboracions, a Enric Massó el 1929, o sigui als seus quinze anys, li premien un conte a «Ràdio Associació».

Complets els 15 anys, Enric Massó entra a treballar al despatx d'un dels germans Raventós, de l'empresa Codorniu de xampany o caves com en diem ara. També poc després s'afilia al partit independentista «Nosaltres sols».

Mobilitzat en la guerra del 36 al 39, i previs uns cursos de formació militar, de preparació per a oficial, més endavant de la campanya bèl·lica fou ascendit per mèrits de guerra a tinent amb funcions de capità.

S'exilià el gener de 1939 i fou internat en dos dels camps de refugiats a França, un d'ells el d'Argelès.

Torna a Catalunya amb documentació falsa, però se li descobreix i li toca passar tres anys de presó: del 1941 al 1944.

L'any 49 es casà amb Concepció Ferrer, filla d'una cosina seva, i descendent també de Riudoms per part de mare, també aquesta de «cal Secalló», que ha estat per ell una esposa exemplar, de companyia reconfortant en les hores bones i abnegadament esforcada en les difícils.

Passà llavors a treballar en una gestoria de la qual més endavant, havent decidit l'amo de l'empresa dedicar-se a altres afers i havent-li donat en Massó un gran impuls, li cedi la propietat mitjançant uns pagaments paulatins a efectuar per Enric Massó dels beneficis que obtingués amb la seva actuació. Gestoria que a partir d'aquest moment duu el nom de Reig-Massó.

Entretant, el 1950 li premien a Sant Feliu de Guíxols un conte que es deia «Bethsabè».

El 1955 publica a la Nova Col·lecció Lletres, d'Albertí, Editor, la novel·la *Els dos miralls*, d'especial èxit a València.

I el 1959 en la commemoració a París del centenari dels Jocs Florals de la Llengua Catalana se l'honora amb el premi Narcís Oller, un recull de contes seus. I el mateix any 1959 guanya un accésit al premi de teatre i un altre i cecésit de narració, concedits per la penya Joan Santamaria.

Però el més important és que el 1960 guanya el premi Sant Jordi en la seva primera convocatòria amb la novel·la, més extensa que *Els dos miralls*, *Viure no és fàcil*.

La concessió d'aquest premi constitueix quelcom de molt transcendental en la vida d'Enric Massó. D'una banda fou un gran goig, però d'una altra més endavant, també un motiu d'amarguesa, pel fet que, havent-se publicat la novel·la de Mercè Rodoreda, *La plaça del diamant*, i havent-la qualificat la crítica molt exalçadorament, es comentà molt públicament que aquesta novel·la, sota el títol de *La Colometa* fou presentada a concurs l'any que guanyà el premi Enric Massó, volent atribuir en el comentari a un error del Jurat el fet de no haver premiat *La Colometa* i si l'obra d'en Massó. Enrenou entorn d'això en el qual Enric Massó veia una palesa incoherència, perquè, com ha fet observar pòstumament Ramon Bech a la revista de Lloret *Gaceta de Lloret de Mar*, el mateix fet es produí per a la segona convocatòria del Premi Sant Jordi, convocatòria a la qual fou presentada *La Colometa* de Mercè Rodoreda i que això no obstant obtingué el premi Josep Mª Espinàs, sense que mai ningú no hagi manifestat, com en el cas d'Enric Massó, que el premi hagués d'haver estat concedit a Mercè Rodoreda en lloc de Josep Mª Espinàs.

Però això ocorregué després. Als moments immediatament posteriors a la concessió del premi més important de la literatura catalana, Enric Massó se senti confortat en la seva vocació intel·lectual, en la seva dedicació literària, i confiant, suposem, que amb el prestigi que això li dona, podrà encarrilar la seva vida amb una dedicació exclusiva a les tasques d'aquest signe, el 1962 ven la seva part de la Gestoria Reig-Massó. Fa llavors un llarg viatge a Itàlia.

Aprofita el lleure que li proporciona el no haver de dedicar-se a les tasques de la Gestoria, per estudiar italià i freqüentar l'Institut Italià de Cultura i hi guanya una beca que li permet un llarg sojorn de nou a Itàlia (que passa principalment a Bressanone, al Sud-Tirol).

Enric Massó, que es convenç que la seva confiança de poder-se sostenir amb tasques exclusivament d'intel·lectual a Catalunya és una esperança defraudada, troba la possibilitat de fer una vida així a Itàlia, mitjançant la intervenció d'un seu amic. Però allà té un nou desengany: fer-se una bona situació, li exigeix l'adopció prèvia d'uns ideals que són contraposats als seus. I ell, amb gest que l'honora extraordinàriament, no admet aquesta falsificació. L'Enric Massó no accepta de vendre's per un plat de lleties. Renuncia a la prosperitat, a la vida fàcil, per mantenir-se fidel als que tenia com a propis, d'ideals, i retornà a Catalunya.

Entretant però ha fet una estada a Itàlia en la qual els seus primers dos mesos hi gaudeix de la companyia de la seva muller i les seves dues filles. Ell hi roman encara quatre mesos més, en total mig any.

Tornat, doncs, a Catalunya el 1964 estableix amb l'ajut del seu germà un magatzem per a la distribució de faixes i altres articles similars. Cessa en aquesta activitat l'any 1977 i estableix llavors tot sol una nova gestoria sota el seu nom: Gestoria Massó, activitat però a la qual ha de renunciar per causa de complicacions de salut. Plega la Gestoria el 1983.

Cap a finals de la dècada dels anys 70, s'afilia a Esquerra Republicana de Catalunya. Entretant, el 1976 torna a guanyar el premi Narcís Oller en els Jocs Florals —aquesta vegada els de Barcelona—. I el 1978 el premi Joan Puig i Ferrer a la Selva del Camp. El «Centre d'Estudis per a la Llibertat i el Federalisme», sota el segell de Les Edicions Robrenyo, li finança la publicació dels quatre contes del conjunt que guanyà el premi Narcís Oller l'any 1976, amb el títol d'un dels quatre: «Mort de guerra» (1981).

Temps abans la revista «El Pont» de Miquel Arimany, li havia publicat en diverses èpoques les narracions «Toccata en sol» (el 1956), la narració «La família Caracciolo, premi de natalitat» (el 1963), «Sou diferents» (1982) i la revista «Lo Floc» de Riudoms, la narració «Una fadrina anomenada Maria».

Enric Massó a més d'ésser un home d'intel·ligència privilegiada com es pot deduir de tot el que hem exposat, fou un home acollidor, de sentiments preferentment abocats als malalts i desvalguts, amant de la llar i de la companyia en tota ocasió i on fos de l'esposa i les filles i amic generós i sense falla dels seus amics, als qui exigia però una honestetat de conducta que fes parió amb la seva, i, des d'aquells anys de les primeres revistes escolars fins al recent 1986 que l'ha dut a la tomba el seu 12 de juliol, un idealista impenitent. Un idealista però ben conscient del paper que en la nostra societat del tram terminal del segle XX poden jugar-hi els ideals.

M.A.

Miquel Arimany és poeta i editor,

Un escriptor a línia seguida*

Eugeni Pereà Simón

Els anys trenta van ser dies difícils, d'una indigència social acusada. Com la dels anys quaranta, igualment tràgica, de penúria. Però entre una dècada i l'altra existeixen, a poc que hi volem filar, diferències abismals: mentre que la primera societat, la dels anys trenta es manté vertebrada a l'entorn de les seves pròpies estructures, amb un desig i amb una possibilitat si més no d'encaixar-les, en la postguerra, els anys quaranta, ja no s'assemblen en res; la societat ja no té res a veure amb l'anterior, ni en sentit, ni en obra ni en valors. La societat dels anys quaranta és ja un poble desheretat, orfe, presoner de si mateix. La frontera que separa les dues dècades és, òbviament, la Guerra Civil. A partir d'aquest punt comença una altra història.

No cal dir com queda un país després d'una lluita civil. Si analitzem els aspectes intel·lectuals, l'anorreament és absolut per al poble de Catalunya. Només cal recordar aquelles paraules de Rafael Tasis quan era a Buenos Aires, argumentant que la magnitud del desastre de 1939 és molt superior al que assolí el 1714, bo i afegint que per als catalans la desfeta tenia dimensions més tràgiques, perquè per als espanyols l'enfonsament de la República i àdhuc la submissió a una política estrangera autoritària, no representa la mort de llur esperit ni de llur idioma.

M'ha semblat oportú de donar aquesta pinzellada, diguem-ne històrica, per a entendre allò que segueix, per a encaixar un escriptor, un home, l'Enric Massó i Urgellès. Un escriptor, un home que es fa —recordem-ho— entre guerres: neix amb l'esclat de la primera guerra mundial, viu intensament la guerra del 36 quan apenes té vint-i-tres anys i ha d'exiliar-se i sofrir tot allò que

comporta l'Europa abatuda, l'Europa com a camp de batalla, la repressió i fins i tot l'empresonament.

Amb aquest tràgic encontre hom podria pensar que l'escriptor bastirà una obra amarga, crua, tacada de personalismes, abocada al to i al tic dels ressentits, dels intransigents. Però no és així. L'Enric Massó ha tingut ben oberts els ulls, ha anat aplegant tots aquells mions, els dels anys trenta esperançats i els dels anys quaranta abatuts. I una dècada després treballa ja a les catacumbes d'aquest nostre país. L'Enric Massó, amb la llengua dels seus pares i dels seus avis, escriu mots per al moment, per a la recuperació. Es tossudament hereu de la pròpia terra. De totes les seves vivències en va fer llenya i combustible. Fou el seu camí més rosi. I ho va fer amb un llenguatge i amb una estructura molt peculiar i viva, de massa realisme, diríem. Per això, per aquest mirall tan nítid, tan fidel posat a ran de camí, va descuidar potser una total mitificació de les seves trames, això és, la combinació morfològica i la sintaxi com a additament per a donar transcendència a unes situacions i a unes realitats quotidianes. És, al cap i a la fi, la sublimació, la mitificació de la realitat, a través del llenguatge, el que dona patina a tota obra artística per més real que a primer cop d'ull aparenti.

Eren, és clar, altres temps i Massó en va tenir prou en fer literatura per al moment i de combat, que és tal vegada la més important perquè és la ració alimentària de cada dia i és també per això la més efímera, la més ingrata. Literatura periodística. Ell mateix n'havia de ser conscient del risc, com ho van ser tots els seus contemporanis. Fidel als seus principis no va defallir fins a l'extrem de canviar-se, de deixar la seva convicció total en l'home i en la seva paraula, malgrat les travetes de les patums i dels acòlits (i no cal aquí repetir allò del Sant Jordi, de com es varen venjar perquè Massó el va guanyar, a la primera convocatòria en detriment de la Mercè Rodoreda que va perdre un altre cop a l'any següent, fet que tothom també calla). Hi ha conviccions que es paguen.

Dèiem al principi com Massó i Urgellès és un encofrador literari d'una època i de com retrata la seva societat. Factor aquest, persistent, que abraça tota la seva obra, des de *Els dos miralls* a *Viure no és fàcil* o *Mort de guerra*. Potser seria aquí on hauríem de mirar les claus de la seva persecució extraliterària com poc abans de morir ell mateix diria en un article a *La Vanguardia*. És indubtable que Massó era molt més incòmode per als salons del país que la dolça Rodoreda o que el mateix Espinàs. En un capítol de *Viure no és fàcil* Enric Massó escriu:

«No tots els joves de la burgesia catalana poden tenir cotxe quan encara hi ha fronteres tancades i s'ha passat una guerra civil seguida d'una de mundial. Però en Jordi és de casa bona. Pertany a una classe de burgesia que abans de la guerra es mantenia en una societat difícil, i ara s'infla en la prosperitat: la burgesia industrial».

La crítica i la reflexió, l'obertura d'esclatxes per on puguí respirar la societat d'una època és, al meu entendre, una de les grans aportacions que fa l'Enric Massó a la literatura del nostre país. I quan s'estudiï de debò i sense apassionaments viscerals el període, haurem de reacostrar-nos de nou a la seva obra.

Però hi ha altres aspectes que a mi m'agradaria de destacar avui i aquí i pels quals és que intueixo que li han atorgat el premi «Rosa dels Vents» a títol pòstum. Per a